

Б и δ л и о ѿ е к а
„ П о ї л е д ѿ р е к о с в е ї а ”

књиѣа 36

Република Србија
МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ

*Овај пројекат је подржало
Министарство културе Републике Србије.*

Copyright © 2025 Зорка Мирковић

Copyright © 2025 за Србију и Црну Гору, АГОРА

Ова публикација се у целини или у деловима не сме умножавати, прештампавати или преносити у било којој форми или било којим средством без дозволе аутора или издавача, нити може бити на било који други начин или било којим другим средствима дистрибуирана или умножавана без одобрења издавача.

Сва права за објављивање ове књиге задржавају аутор и издавач по одредбама закона о ауторским правима.

ЧЕДОМИР МИРКОВИЋ

ШТА НАМ КЊИГЕ КАЖУ

Дневнички записи 2000–2002.

Јануар, 2000.

1 (Први дан)

С подсмехом сам се одувек односио према онима који верују, или најављују, да првог дана у новој години започињу важан посао или окрећу нови лист: престају да пију или да пуше, почињу више и боље да раде, прихватају се штедње, мењају однос према члановима породице и пријатељима.

Мени би, можда, оправдање могло да буде у томе што сам, већ неколико пута, исписивао прву страницу дневника о збивањима, сусретима, размишљањима, запажањима, писцима, књигама и људима баш током новогодишњих празника, а потом – након извесног времена, после једне године или после неколико година – записивање завршавао и, без накнадних измена и дорада, објављивао у облику књиге.

Овога пута, 1. јануара 2000, почињем с посебним мотивима и стрепњама.

Преда мном је завршна година века и миленијума (многи верују, ваљда због узбудљиве необичности године у коју смо зашли, да смо се већ обрели у двадесет и првом веку и трећем миленијуму), па ће бити занимљиво да се, и евидентирањем текућег дешавања али и обухватнијим погледом уназад и унапред, пропрати приближавање мистериозној граничној линији и, ако бог дâ, прелазак преко ње.

Али, пред нама је, уверен сам, судбоносна година, судбоносна за народ којем припадамо и за државу у којој живимо. Хоћемо ли знати да, упркос неправдама које су нам учињене и упркос грешкама које смо починили, пронађемо снаге, памети и среће да изађемо из теснаца у којем смо се нашли (трагично стање на Косову и Метохији, међународна изолација, нарастање унутарње мржње) и да се некако домогнемо чвршћих и поузданијих ослонаца.

Лично, никад се нисам изложио већим искушењима и ризицима. Из сигурног и углавном, ушущканог књижевног и издавачког простора, пре два-три месеца, изашао сам – прихватајући дужност

савезног министра за међународну културну и научну сарадњу – (и) у сферу високе политике. Да ли ће ми се веровати да то нисам учинио с намером да задовољим необуздане амбиције и сујету? А хоће ли имати смисла и сврхе моје залагање да нас, после свега што нас је снашло и што је преко нас прешло, не захвате анксиозност, нагон затварања, неповерење према свему и свакоме, то ће се тек видети.

Ако буде среће, желео бих да се, и више него до сад посветим својим текстовима. Такође здрављу!

2 (Залупљена врата)

Требало је да данас (2. јануара) будем у Грчкој. Почетком новембра добио сам званични позив да, у својству савезног министра за међународну културну и научну сарадњу, присуствујем државној свечаности отварања новосаграђене концертне дворане *Солунски музички Мејарон*, да будем на вечери коју за госте приређује председник грчке владе Симитис, такође да, сутрадан, учествујем на скупу министара културе балканских земаља. Прихватио сам позив који ми је, заједно са сугестијом да на свечаност свакако дођем са супругом, упућен на име и, кроз уобичајену преписку потврђиван неколико пута, али су ме, из нашег Министарства иностраних послова које је задужено да брине о таквим посетама, обавестили да грчке власти – придружујући се одлуци Европске уније да личности из нашег политичког и привредног живота стави на списак непожељних – одбијају (у ствари не одговарају на захтев) да ми издају визу за улазак у Грчку.

Не желећи да се замрсим у истраживање да ли су се Грци стварно оглушили о захтев нашег Министарства иностраних послова, или је посредни пука пакост из које већ одавно нико не позива у иностранство, последњег дана децембра писмено сам обавестио оне који су ме позвали, уз то неколико пута тражили да потврдим долазак

и разрађивали програм мога боравка, о разлозима одсуствовања са свечаности и са састанка.

Док сам исписивао неколико конвенционалних реченица – да бих послао телеграм Александросу Бакатеслосу, „председнику стратегијског одбора”, кроз главу ми је прошло шта сам све, годинама радећи на београдској телевизији, а касније и као директор *Просвете*, чинио за унапређивање српско-грчких културних (и осталих) веза. Избегао сам, међутим, да било шта, и било коме, о томе говорим.

Рекао сам себи: Тако ти и треба!

3 (Психосоматска рецепција)

Дугогодишње књижевно-критичко искуство развија осетљивости разних врста.

Кад читам књиге (посебно још нештампане рукописе) недаровитих писаца, почнем да осећам свраб по леђима и ногама (понекад и главобољу), чак и ако су књиге, у језичком и занатском погледу, сасвим коректне.

4 (Кристални гласови)

Прошло је више од месец дана, а не излази ми из главе звук наших народних песама у извођењу оперских певача.

Пошто је, концертом у Народном позоришту, представљена књига о Радмили Бакочевић (у издању *Верзалиреса*), популарна примадона одвела је извођаче и десетак гостију у клуб наспрам *Мажестика*. После поноћи, баш кад сам намеравао да се опростим и да пођем кући, Бакочевићка је замолила младе оперске певачице и своје ученице (Драгану Радивојевић, Сузану Шуваковић, Виолету Радаковић, Јасмину Трумбеташ, Јадранку Јовановић, Ану Рупчић, Наташу Јовић) да, заједно с њом (повремено и са оперским певачем

Оливером Његом), отпевају „нешто овдашње”. Певање је потрајало, више од сата. Нисам до тада ни слутио да српске народне песме (поглавито оне с југа, али и друге!) могу тако моћно и с толико хармонијских нијанси да зазвуче. Чинило се да ће се пространа ресторанска сала распрснути од пенушања прелепих гласова.

Питао сам се да ли се икад чуло, и хоће ли још некад да се чује, овакво хорско певање.

5 (Умро Слоба Стојановић)

Синоћ, 4. јануара, умро је Слободан Стојановић, драмски писац и приповедач, професор Факултета драмских уметности. Умро изненада, у Пожаревцу, за писаћим столом.

Слободана сам познавао из разних периода и ситуација: годинама смо заједно радили у београдској телевизији; две деценије смо били суседи на Врачару; повремено смо одлазили у шетње, или смо пешице ишли на посао; разговарали смо понекад у *Просвети* (у којој је, пре две-три године, објављена његова књига приповедака *Оштрачао*); путовали смо на културне манифестације по унутрашњости Србије; сусретали смо се у Кучеву, где му живи сестра.

У свему што је радио – било да је писао драме и приповетке, или да је припремао сценарија за телевизијске серијале – Слободан је следио своју природу и свој темперамент: испољавао је медитативност, елегичност, стабилност, тихост.

У разговоре – на улици, по редакцијама, у кафанама – уносио је целу своју личност. Покретима руку редовно је пратио ритмику говора, показујући, и на тај начин, да не пристаје на брзоплетост и нервозу.

6 (Тематика)

Реномирани писац донео ми је, у *Просвети*у, рукопис књиге есеја. Уљудно сам саслушао његову опширну и учену причу о настанку, о претензијама и о профилу рукописа.

Кад је аутор отишао, завирио сам у фасциклу: неколико стотина страница бави се – ничим!

7 (Дозирани оптимизам)

Препустио сам се укусном пићу и пријатној кафанској атмосфери суботњег послеподнева, а проблеми и планови постајали су ми све решивији. Стварале су се могућности којих раније нисам био свестан, умножавао се број особа које би могле да прискоче у помоћ, новчане препреке су деловале све савладивије. Повремено сам из цепа вадио подсетник у који сам записивао имена, бројеве, установе, редослед потеза.

Сутрадан сам узео подсетник и, само овлас погледавши шта се налази у њему, поцепао га!

8 (Просејавање)

Осамдесете и деведесете године двадесетог века очигледно нису имале снаге (или, можда, нечега другог?) за промоцију нових имена у српској књижевности. То се најбоље види у појави да места угледних писаца који су поумирали не заузимају писци из нових генерација и нових стваралачких оријентације, већ писци који су, деценијама, били на другој, трећој и четвртој галерији.

9 (Цена)

Не држим ни до каквих, нити до било чијих, савета! Избегавам да их дајем, нерадо их примам. Савете вам обилато деле они који нису спремни да вам дају било шта друго, вредније!

10 (Расплинуто)

Већина наших приповедача, укључујући и најпознатије, не зна захтеве кратке прозне форме: они, најчешће, праве исечке, без драматургије и довршености!

11 (Скепса)

Јесмо ли довољно отпорни да одбијемо подмићивање чак и кад је закамуфлирано? Да ли смо довољно чврсти да разоружамо и оно ласкање које смо, наводно, заслужили?

12 (Суноврат у нормално стање)

Споро се пробија свест о томе да се вртоглавом брзином мења статус књижевности (схваћене у значењу институције). Многи су у заблуди зато што неће да виде да је у комунистичким државама књижевност (у значењу институције) имала неадекватно привилегован положај, који је оствариван уз подршку особених врста фондова, института, удружења, катедара, ритуала, симпозијума, награда, при томе с читавом армијом особа које од „књижевности”, или у вези с књижевношћу, зарађују за хлеб.

Дакле, не ради се о тешкој кризи – што би требало да значи: и пролазној кризи – већ о неопозивој, безмало природној тенденцији.

Мени се чини да ово уопште не мора да буде протумачено као доказ да ће књижевност (у значењу уметничке дисциплине) изгубити на значају. Напротив!

13 (У зао час)

Кад ми телефон зазвони недељом у подне (и у раним поподневним сатима) знам да је с друге стране или близак пријатељ или, вероватније, велики очајник!

14 (Катаклизма)

Запањујућа је трагедија Срба са Косова и Метохије. Примери несреће – и међу онима који су остали, и међу онима који су побегли или покушали да побегну – толико су тешки (кржави и нељудски!) да се опиру обухватању документарним записом и коментаром.

15 (Доњи слојеви језика)

Последња *Просвејина* промоција у деведесет и деветој, одржана пред саме новогодишње празнике, била је посвећена књизи Бранка В. Радичевића, четвртој по реду са истим насловим, *Сујевеице и грује речи*.

Пре него што је аутор почео да говори – сликовито и живо, као што смо навикли – о књизи сам казао (претходно сам, новинарима, то поделио у писаном облику) следеће:

Стваралаштво Бранка В. Радичевића – песника, приповедача, романсијера, антологичара, етно-записивача, писца за децу – пружа очигледне доказе за распрострањену тврдњу да је књижевност сва у језику. У књигама под насловом *Сујевеице и грује речи*, Радичевић полази од необичних, заборављених, живописних, не-

свакидашњих, потиснутих, звучних, сликовитих, вишезначних, хумористичких (и каквих још не) речи (такође изрази!), да би их, начином саопштавања и показивања, изложио новој, продорној светлости или их, пак, претворио у причу, коментар, анегдоту, догоровштину, досетку, алузију и алегорију. Он зна да језик, у дубинама, чува менталну легитимацију народа којем припада, чува сведочанство о животу и наравима, па стога што то зна, у својим разноврсним и сажетим текстовима, саопштава суптилне – опоре или смешне – истине о нама какви јесмо, о нашој прошлости и нашим изгледима пред будућношћу. Примерима, разматрањима, опаскама, динамиком и температуром излагања, аутор скида са речи инертне покорице и уморне слојеве, да би ослободио првотна, непатворена значења и богату асоцијативност.

У четвртој књизи *Сујеверица и друћих речи* до највишег је изрази дошао књижевни елемент (фабула, композиција, ликови, осећање света, семантичка раскош, квалитетна гротеска, култ грубог и сировог живота, духовито ругање, начин поентирања) етнозаписа Бранка В. Радичевића.

16 (Једино)

Све што радимо, сав напор који – понекад очајнички – чинимо, има смисла и сврхе само ако сачувамо (своју!) државу. У супротном, све је узалуд!

17 (Замрсило се)

Преношењем текстова или појединих њихових делова из једне целине у другу толико сам уништио границе и замрсио обухватности својих књига да, стварно, не видим како би се неко снашао при, евентуалном, прештампавању или прављењу дефинитивног увида.